

dits alguatzirs, de totes causes civils e *criminals* conexença hagen segons que la tenor --- explicarà; de totes, donchs, causes poques civils e *criminals* conexença abds ensens --- als quals dels *crims* comeses denunciació primerament serà estada feta --- de les grans, emperò, causes civils e *criminals* la conexensa s'aja a fer per lo nostre consell ---» (p. 102). Tot just en el *Tirant* comença d'apartar-se una mica de l'atmosfera legal: «puix a ell no li plau scusar-se dels leigs casos per ell fets e per mi posats, encara per suplir a la sua demanda, si aquesta batailla per a ell e a mi serà civil, car yo volguera fer *criminal*, per ço que yo ixqués ab ma veritat ---» (Ag. II, 214=Riq., 463.1; «armes civils o *criminals*», I, 140); substantivat = 'delinqüent', des de Lab. 1839; abans es deia *los criminosos*, *CostTort.*; i en les *Ord.* del Cerimoniós: «on que on dels *criminosos* de nostra cort ixents --- fuyta sia duptadora --- cascuon alguatzir pusca pendre lo *criminos* ---» (l. c.) i Careta cita encara *criminos* amb aquest valor en el *Dietari Mun.* de Bna. a. 1615. *Criminalitat* [Lab. 1839]; *criminalista* [Belv. 1803]; *criminar* i més sovint *incriminar* 'acusar'. *Recriminar*; *recriminació*.

Crima, *crimes*, V. *crisma* (CRISTIA) *Criminal*, *criminos*, V. *crim*

CRIN, abans a penes usat més que en plural, *crins*, del ll. *crīnis* 'cabell', 'cabellera'. □ 1.ª doc.: S. xv. «Lo cavall deu haver lo cap molt sech e --- lo coll --- que-s vaja aprimant fins al cap, que sia molt prim; los *clins* no molt larchs ne spessos e que sien llans e prims; e haje les spatles amples e ---», en el *Llibre de la Menescalía*, ms. 215 de la *Bibl. Nat.* de París, f° 11v, text extractat llargament per Balari (*DBal.*, p. 297, 26; evidentment del S. xv, i més aviat de mitjans o principis, potser valencià). En la *Menescalía* de Díez, que deu ser de c. 1500, *los cabells o clins del coll*, del cavall (*AlcM*); i en el *Procés de les Olives*, valencià i de la mateixa data «però si és forçat que tornen a córrer / ab tanta congoixa s'aferren als *crins*», cites d'*AlcM*. El dicc. de Busa-Nebr. (1507) porta «*crines* per cabells: *crinis*, coma» (B VI, 2).

El gènere del mot llatí, en la llengua clàssica, era masculí, però en Plaute i altres autors arcaics es troba el femení, que és el que ha predominat amplament en portuguès (on d'això ha resultat la forma *crina*, la més comuna en aquesta llengua) i també en castellà, en què la *crin mucho crecida* ja apareix en Berceo, i la *clin* en els *Fueros de Aragón*, de mj. S. XIII. Per al detall de les formes castellanés, veg. DCEC (CRIN). En francès i en italià és masculí, però es troben respectivament *crine* i *crina* en els dialectes.

En català i oc. ha vacillat el gènere. És masculí en dos dels tres textos més antics citats a dalt (en l'altre no es veu), però la primerenca aparició del femení *crines* en el Busa de 1507, que ha de correspondre a un singular *crina*, suposa un *crin* femení com a punt de partida. I les dades posteriors mostren gran

extensió del femení. Així Verdager: «Passatge d'Aníbal. --- ¿Serà un estol de feres que ve mudant de clima, / o 'l rúfol torb que espolsa *sa crin* com un cavall / ---», *Canigó* VII, 36; «que són bramayres monstres, de *crins* estarrufades / ---», *Atl.* v; el *D'Ag.* recull «*crina*: les crins de cavall» a *StaCoQ.*, *clina* «pèls del bestiar» a la Plana de Vic, i *cli* «pèl de cavall, bou, etc. i tota casta de pèl» a Mallorca sense indicar el gènere, *MiqAgustí* (Banyoles-Perpinyà), 1617, *crina* f. «lo cavall tinga les *clines* espesses y penjants».

Vaig recollir la *clina* per 'crin del cavall' al Pallars, a cada un dels sis pobles de Cardós i Vall Ferrera; segons *AlcM* *clina* es diu a l'Empordà, Ponts i el Pont de Suert. També, doncs, en català, fora de les dades més antigues ha acabat per predominar el femení; més que més si tenim en compte *clina* 'carena', que com veurem és el mateix mot.

La -n' s'hauria hagut de perdre en català, i de fet aquesta forma és la del *cli* de Mallorca. Però en general han quedat formes amb -n. I es comprèn que hagi estat així, vist que el mot s'usava quasi sempre, almenys en la llengua antiga, en el plural *crins* o *clins*. Ara bé havent predominat aviat el femení, un singular femení la *cri* o la *cli* resultava molt extraordinari, mentre que acabant en -n ho era molt menys: *les glans/ la glan*, *les (coses) grans/la gran*, *la son*, *les dents*, *les ments*, *les fonts*, en les quals la -l- en plural a penes sona ni en val. o bal., i encara tenim els nombrosos NPP femenins medievals, com *Ermessèn*, *Alicsèn*, *Arsèn*, etc.: és natural, doncs, que es creés analògicament un singular *la crin*. Sembla, doncs, que hem de contestar negativament el dubte, que en el DCEC encara vaig deixar obert, sobre si el nostre mot podia ser un manlleu de caràcter hípic al castellà.

Quant a la -l- que tant s'ha estès (fins i tot en la variant mallorquina), crec que és deguda a la influència de CLENXA, mot tan connex, i per tant no és estrany que *clin* es trobi sobretot en català i aragonès, en els quals el tipus CLENXA és més antic que enlloc, i com sigui que el cast. *crencha* degué alternar amb *clencha* antigament, no és estrany que també es trobi *clin-* en formes castellanés.

D'un encreuament de *crins*, *crina*, en el sentit de 'cresta o crestell de terra' amb *reng* 'rem d'herba que fa el dallaire' sembla resultar el pall. *grims* id. (Estacó de Cardós, *BDC* xxiii, 294; Krüger, *HPyr.* II, 433), cf. el gc. *grign* (Rohlf's, *Le Gc.* 69; Palay) i *Cilento grigu* m. «cigione tra solco e solco» (*ZRPb.* LVII, 439). No crec que hi hagi relació amb el grup del germànic GRÍMAN 'ploriquejar' (*ZRPb.* xxxix, 368). Cf. encara *grimar* (*AlcM*, § 2).

DERIV.: *Crinal*. *Crinat* [mj. S. xv, *Curial*]; *crinat* «crinitus», 1507, Busa. *Crinera*: tot i que els diccs. del Princ. no el registren fins al *D'Ort.* (1917) i el *D'Ag.* (sense dates ni autors), i que *AlcM* no en doni testimonis literaris fins a 1923, i en escriptors d'escassa autoritat filològica; «Adéu-siau, estels, adéu-siau! / --- / Tornaré i, quan trenqui albes el dia / del retorn, farà nova primavera / i sots la vostra argenta-